

Jan Rudnicki

TESTAMENT
ŻOŁNIERSKI
I TESTAMENTY
WOJSKOWE
W EUROPEJSKIEJ
TRADYCJI
PRAWNEJ

OD.NOWA

EUROPEJSKA TRADYCJA PRAWNA

PORÓWNAWCZO-HISTORYCZNE
STUDIA Z PRAWA PRYWATNEGO

TOM 1

REDAKCJA NAUKOWA:

WOJCIECH DAJCZAK

TOMASZ GIARO

FRANCISZEK LONGCHAMPS DE BÉRIER

Jan Rudnicki

TESTAMENT
ŻOŁNIERSKI
I TESTAMENTY
WOJSKOWE
W EUROPEJSKIEJ
TRADYCJI
PRAWNEJ

KRAKÓW 2015

Recenzenci:
prof. Maria Zabłocka
ks. prof. Franciszek Longchamps de Bériér

Copyright © Jan Rudnicki 2015

Projekt okładki: Piotr Szostek
Projekt układu typograficznego i skład: Elżbieta Wienczek
Koordynacja wydania: Wydawnictwo OD.NOWA

Wydawnictwo OD.NOWA
ul. Mieszka I 38
43-300 Bielsko-Biała
e-mail: biuro@wydawnictwo-odnowa.pl
strona: www.wydawnictwo-odnowa.pl

Publikacja dofinansowana przez:
Uniwersytet Warszawski

Fundację na Rzecz Studentów i Absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego
Universitatis Varsoviensis

Spis treści

Przedmowa redaktorów serii	7
Wstęp	11
1. Przedmiot opracowania	11
2. Testament szczególny a przywilej testamentowy – problem dogmatyczny i terminologiczny	14
3. Wojskowy testament allograficzny a wojskowy testament nieformalny	19
4. Materiał źródłowy i literatura	23
5. Układ opracowania	30
I. Testamenty żołnierskie i wojskowe w rozwoju histo- rycznym	33
1. Testamentum in procinctu	34
2. Testamentum militis	37
3. Testamenty wojskowe w dobie recepcji prawa rzymskiego – do pierwszych kodyfikacji.....	55
4. Historia modelu romańskiego – Kodeks Napoleona i kodyfikacje na nim wzorowane	58
5. Model austriacko-niemiecki	63
6. Model rosyjski	68
7. Model common law	71
8. Testamenty wojskowe w systemach mixed jurisdiction	76
9. Testamenty wojskowe w dziejach prawa polskiego	79
II. Podmiotowa przesłanka sporządzenia tesamentu	87
1. Testamentum militis – przywilej żołnierza	88
2. Kwestia przesłanki podmiotowej w epoce przed- kodyfikacyjnej	99
3. Przesłanka podmiotowa w modelu romańskim	101
4. Przesłanka podmiotowa w uregulowaniach austriackich i niemieckich.....	102
5. Przesłanka podmiotowa w prawach anglosaskich	106
6. Przesłanka podmiotowa w prawie polskim.....	111

III.	Przesłanki przedmiotowe.....	117
	1. In expeditionibus – pierwsza przesłanka przedmiotowa	117
	2. Przesłanki przedmiotowe w common law.....	122
	3. Przesłanki przedmiotowe w kodeksach romańskich	133
	4. Przesłanki przedmiotowe w ustawodawstwie austriackim i niemieckim	140
	5. Przesłanki przedmiotowe w prawie polskim	145
IV.	Formy testamentów wojskowych	155
	1. Testamentum militis na tle testamentu cywilnego i pretorskiego	156
	2. Nieformalny testament wojskowy common law	166
	3. Wojskowy testament allograficzny w prawach romańskich	172
	4. Wielość form w dawnym prawie niemieckim i austriackim	183
	5. Formy testamentów wojskowych w prawie polskim.....	192
	6. Okres obowiązywania testamentu wojskowego	204
V.	Podsumowanie. Aksjologia testamentów wojskowych i pytania na przyszłość	207
	1. Testament żołnierski, czyli przywilej testamentowy	208
	2. Wojskowy testament urzędowy	212
	3. Wojskowy testament odformalizowany	214
	4. Wojskowy testament anglosaski	218
	5. Aksjologia przesłanki podmiotowej	221
	6. Casus polski	225
	7. Na zakończenie	233
	Indeks źródeł antycznych	237
	Chronologiczny wykaz powołanych aktów normatywnych i orzeczeń	243
	Bibliografia	249
	Wykaz skrótów	257

PRZEDMOWA REDAKTORÓW SERII

W nauce prawa prywatnego od kilku lat coraz więcej się mówi o europejskiej tradycji prawnej. Czasem samo wspomnienie o niej rodzi kontrowersje. Trudno nam dziwić się powstającym wątpliwościom, skoro dyskusje zazwyczaj toczą się na znacznym stopniu ogólności. Paradoksalnie zaś pełno jest obaw przed wchodzeniem w szczegóły. Dzieje się tak głównie dlatego, że miast intuicji i przykładów czy powierzchownych zestawień potrzeba solidnego studium poszczególnych rozwiązań prawnych w historii prawodawstw – nie tylko przecież Europy. Przyszedł zatem czas najwyższy, aby poszukiwania z zakresu europejskiej tradycji prawnej doczekały się serii wydawniczej, dostarczającej studia spełniające postulat pogłębionej analizy porównawczo-historycznej i uwzględniające perspektywę korzystania w takim kontekście z rzymskiego doświadczenia prawnego. Wszystko dla wzmocnienia argumentacji oraz użyteczności prawniczej interpretacji: tak przez zrozumienie, skąd współczesne prawo wyrasta, jak i w celu racjonalnego prognozowania rozwoju poszczególnych regulacji.

Idea użytecznego dla współczesności połączenia porównawczego i historycznego spojrzenia na prawo nie jest nowa w europejskiej nauce prawa prywatnego. W nauce polskiej widać ją u Leona Pinińskiego (1857-1938), Ignacego Koschembaha-Łyskowskiego (1864-1945) lub Stanisława Wróblewskiego (1868-1938). Każdy, kto sięgnie do ich prac zauważy, że rozważania prowadzone w tym właśnie nurcie stały się jedną z przyczyn sukcesów w budowaniu jednolitego prawa II Rzeczypospolitej. Sukcesy te, a prze-

cięż korzystamy z nich do dzisiaj, potwierdzają konieczność łącznego posługiwania się trzema argumentami: dogmatycznym, historycznym i komparatystycznym. Jednak nawet prosta kontynuacja tamtych studiów nie wydaje się wystarczająca wobec zmian praktyki prawnej w ostatnich dziesięcioleciach. Tym bardziej nie odpowiada wyzwaniom naszego czasu dogmatyczna analiza, prowadzona dla danego momentu dziejów. Potrzeba szerokiego spojrzenia na historyczne przemiany prawa. Niezbędny jest też argument prawnoporównawczy stosowany synchronicznie, a więc przez studium rozwiązań prawnych różnych jurysdykcji w tym samym czasie, ale też ujmowany diachronicznie jako porównanie w dziejowym procesie przemian. Oczywiście sposób i zakres sięgania do dawnego prawa oraz do praw obcych musi uwzględniać to, co można nazwać duchem czasów.

Od dawna towarzyszy nam przekonanie o potrzebie znalezienia pożytecznej oraz twórczej tu i teraz metody badań nad prawem, która zasadzałaby się na połączeniu spojrzenia historyka i dogmatyka kilku porządków prawnych. Ożywione w Europie od końca XX wieku rozmaite formuły studium łączące te perspektywy, stanowią potwierdzenie trafności proponowanych poszukiwań w ramach europejskiej tradycji prawnej. Do krystalizacji naszych poglądów na temat możliwości płynących z połączenia metody historycznej i porównawczej doszło w dydaktyce prawa w 2009 roku wraz z ogłoszeniem przez nas podręcznika pt. „Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego” (PWN, Warszawa). Długa na jego kanwie dyskusja pozwala upatrywać w tej książce impuls również dla badań naukowych. Chodzi rzecz jasna o rozwijanie studiów zorientowanych na istotne obecnie pytania prawoznawstwa, gdzie punkt wyjścia stanowi prawo rzymskie, ale rozważania obejmują także realistycznie wyodrębniony fragment doświadczenia prawniczego okre-

su przedkodyfikacyjnego, epoki tworzenia kodyfikacji oraz posługiwania się nimi współcześnie. Badania te powinny dalej naturalnie się otwierać na common law oraz inne tradycje prawne.

Proponowany kierunek naukowych poszukiwań ma szansę zagospodarować ciekawe i bogate pole doświadczenia prawniczego. Chętnie wkroczy na tę drogę każdy historyk prawa zainteresowany wszystkim, co dziś ważne w prawie. Nie wejdzie na nią natomiast dogmatyk prawa redukujący swe zainteresowanie do prawa obowiązującego w danym momencie i pozbawiony kompetencji, gdy pytać o głębsze spojrzenie na prawo dawne lub obce. W istocie chodzi więc o zachętę do podejmowania i kontynuacji studiów nawiązujących do tych, które służyły świetności rozwoju polskiego prawa wiek temu. Nie powstałyby one w ramach tradycyjnie uprawianej historii prawa ani tym bardziej w czystej dogmatyce teraźniejszości prawnej. Proponowane studia monograficzne mają wyjść naprzeciw efektom inspiracji najlepszymi badaniami nad szeroko rozumianym prawem rzymskim w pełnym powiązaniu z prawem współczesnym. Otwieramy serię publikacji nowoczesnych prac z zakresu europejskiej tradycji prawnej, które łączy poszukiwanie użyteczności tematów i metody. Wierzymy, że książki te pokażą adekwatny do ducha i powołania naszych czasów potencjał porównawczy i historyczny.

Wojciech Dajczak

Tomasz Giaro

Franciszek Longchamps de Bérier

Wrzesień 2015

ISBN 978-83-67523-34-9